

KODEKS POSTĘPOWANIA KARNEGO

Komentarz

Tom I ▪ Art. 1–424

redakcja naukowa Dariusz Świecki

Barbara Augustyniak, Krzysztof Eichstaedt

Michał Kurowski, Dariusz Świecki

ZMIANY 2024

WYDANIE **7**

Barbara Augustyniak – sędzia Sądu Apelacyjnego w Łodzi, przez wiele lat pełniła funkcję wizytatora do spraw obrotu prawnego z zagranicą w sprawach karnych, prowadziła wykłady w Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury w Krakowie, uczestniczyła w zagranicznych konferencjach i seminariach poświęconych współpracy międzynarodowej w sprawach karnych w obszarze państw członkowskich Unii Europejskiej.

Krzysztof Eichstaedt – doktor nauk prawnych, sędzia Sądu Apelacyjnego w Łodzi i jednocześnie Przewodniczący II Wydziału Karnego w tym sądzie, wykładowca Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury w Krakowie, w latach 2017–2021 członek Komisji Ekspertów do spraw Ochrony Zdrowia Psychicznego przy Rzeczniku Praw Obywatelskich, w 2014 r. delegowany do orzekania w Sądzie Najwyższym, członek Rady Naukowej „Psychiatrii po Dyplomie”; recenzent „Przeglądu Sądowego”; współorganizator Międzynarodowych Kongresów Psychiatrii Sądowej w Łodzi; autor oraz współautor ponad 70 publikacji naukowych, z zakresu prawa karnego procesowego, materialnego i skarbowego, a także z pogranicza prawa i psychiatrii, w tym m.in. współautor *Psychiatrii sądowej* oraz publikacji *Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego. Komentarz*, a nadto *Metodyki pracy biegłego psychiatry, psychologa oraz seksuologa w sprawach karnych, nieletnich oraz wykroczeń*, autor monografii *Czynności sądu w postępowaniu przygotowawczym w polskim prawie karnym*, a także *Postępowania szczególne w polskim procesie karnym*.

Michał Kurowski – profesor Uniwersytetu Łódzkiego, doktor habilitowany nauk prawnych na Wydziale Prawa i Administracji UŁ; prokurator Prokuratury Regionalnej w Łodzi delegowany do Prokuratury Krajowej; autor trzech monografii, około pięćdziesięciu artykułów problemowych i glos, współautor wielu publikacji, m.in.: *Meritum. Postępowanie karne* (2023); *Polskie postępowanie karne* (2022) i *System Prawa Karnego Procesowego. Tom IX. Środki przymusu* (2021).

Dariusz Świecki – profesor Uniwersytetu Łódzkiego, doktor habilitowany nauk prawnych na Wydziale Prawa i Administracji UŁ; sędzia Sądu Najwyższego, przewodniczący Wydziału I Zagadnień Prawnych Izby Karnej SN. Przez wiele lat orzekał w sądach powszechnych w pierwszej i drugiej instancji. Autor książek, artykułów i glos z zakresu procedury karnej i wykroczeniowej oraz prawa karnego skarbowego, m.in.: *Konstrukcja apelacji jako środka odwoławczego w procesie karnym*; *Postępowanie odwoławcze w sprawach karnych. Komentarz. Orzecznictwo*; *Metodyka pracy sędziego w sprawach o wykroczenia*; *Czynności procesowe obrońcy i pełnomocnika w sprawach karnych*; współautor komentarzy do Kodeksu postępowania karnego.

KODEKS POSTĘPOWANIA KARNEGO

Komentarz

Tom I ■ Art. 1–424

redakcja naukowa Dariusz Świecki

Barbara Augustyniak, Krzysztof Eichstaedt
Michał Kurowski, Dariusz Świecki

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

WYDANIE

7

Stan prawny na 14 marca 2024 r.

Wydawca
Klaudia Szawłowska

Redaktor prowadzący
Katarzyna Gierłowska

Opracowanie redakcyjne
JustLuk

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Poszczególne działy komentarza opracowali:

Barbara Augustyniak: dział XIII

Krzysztof Eichstaedt: dział III; dział V rozdz. 25, 26; dział VI; dział VII rozdz. 38;
dział VIII rozdz. 40, 41, 44, 47; dział X; dział XIV; dział XV

Michał Kurowski: dział I; dział IV; dział V rozdz. 19–24; dział VII rozdz. 33–37, 39

Dariusz Świecki: dział II; dział VIII rozdz. 42, 43, 45, 46; dział IX; dział XI; dział XII

Propozycja cytowania: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. D. Świecki

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2024

ISBN 978-83-8358-358-7
7. wydanie

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. +48 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

USTAWA

z dnia 6 czerwca 1997 r.

Kodeks postępowania karnego¹

(Dz.U. z 2024 r. poz. 37)

¹ Niniejsza ustawa w zakresie swojej regulacji realizuje postanowienia:

- 1) dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z 22.10.2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz. Urz. UE L 294, s. 1);
 - 2) dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/343 z 9.03.2016 r. w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym (Dz. Urz. UE L 65, s. 1);
 - 3) dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z 26.10.2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania (Dz. Urz. UE L 297 z 2016 r., s. 1 oraz Dz.Urz. UE L 91 z 2017 r., s. 40);
 - 4) dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/800 z 11.05.2016 r. w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym (Dz. Urz. UE L 132, s. 1).
- Odnośnik zmieniony przez art. 1 pkt 1 ustawy z 14.04.2023 r. (Dz.U. poz. 818) zmieniającej nin. ustawę z dniem 15.02.2024 r.

DZIAŁ I

Przepisy wstępne

Literatura: Adamczyk M., *Ochrona praw jednostki w procesie karnym jako element funkcji gwarancyjnej postępowania karnego* [w:] *Z problematyki funkcji procesu karnego*, red. T. Grzegorzczak, J. Izydorczyk, R. Olszewski, Warszawa 2013; Andrejew I., *Ustawowe znamiona czynu. Typizacja i kwalifikacja przestępstw*, Warszawa 1978; Artymiak G., *Oportunizm w ściganiu czynów zabronionych – wybrane zagadnienia* [w:] *Rozwój nauk penalnych w sześćdziesięciolecie Wydziału Prawa i Administracji UMCS*, red. T. Bojarski [i in.], Lublin 2009; Artymiak G., *Zasada szybkości postępowania karnego. Uwag kilka na tle ustawy o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki*, WPP 2005/1; Banasik K., *Zrzeszenie się przedawnienia przez oskarżonego*, Prok. i Pr. 2012/3; Barczak-Oplustil A., Raglewski J., *Praktyczne aspekty przedawnienia karalności czynu*, PiP 2011/4; Bichta T., *Sądy wojskowe* [w:] *Ustrój organów ochrony prawnej*, red. B. Szmulik, M. Żmigrodzki, Lublin 2003; Bienkowska E., *Europejski Trybunał Sprawiedliwości o mediacji w sprawach przemocy w rodzinie*, Prok. i Pr. 2012/4; Bienkowska E., *Europejskie standardy mediacji w sprawach karnych*, „Jurysta” 2008/5; Bienkowska E., *Istota i znaczenie mediacji w prawie karnym* [w:] *U progu nowych kodyfikacji karnych. Księga pamiątkowa ofiarowana profesorowi Leonowi Tyszkiewiczowi*, red. O. Górniok, Katowice 1999; Bienkowska E., *Mediacja i porozumienie się oskarżonego z pokrzywdzonym w nowej kodyfikacji karnej*, „Jurysta” 1998/1; Bienkowska E., *Mediacja w polskim prawie karnym. Charakterystyka regulacji prawnej*, PPK 1998/18; Bienkowska E., *Mediacja w projekcie nowelizacji kodeksu postępowania karnego*, Prok. i Pr. 2012/11; Bienkowska E., *Mediacja w sprawach karnych*, Warszawa 2011; Bienkowska E., *Mediacja w sprawach karnych. Analiza obowiązującej regulacji prawnej*, „Jurysta” 2008/3; Bienkowska E., *Mediacja w sprawach karnych i nieletnich. Kiedy organ procesowy może (a nawet powinien) odwołać się do postępowania mediacyjnego* [w:] *Mediacja. Księga dedykowana pamięci Pani dr Janiny Waluk*, red. L. Mazowiecka, Warszawa 2009; Bienkowska E., *O unormowaniu mediacji w sprawach karnych*, Prok. i Pr. 2012/1; Bienkowska E., *Regulacja mediacji w nowej kodyfikacji karnej*, „Jurysta” 1998/10–11; Bienkowska E., *Czarnecka-Działuk B., Wójcik D.*, *Postępowanie mediacyjne w świetle kodeksu karnego i kodeksu postępowania karnego* [w:] *Nowa kodyfikacja karna. Krótkie komentarze*, z. 14, Warszawa 1998; Bienkowska E., *Mazowiecka L.*, *Kontrowersje wokół polskich regulacji prawnych dotyczących mediacji i mediatorów* [w:] *Sąd dla obywatela – alternatywne rozwiązywanie sporów i rola sądów karnych*, red. A. Adamska-Gallant, J. Przygucki, Warszawa 2010; Bienkowska E., *Mazowiecka L.*, *Prawa ofiar przestępstw*, Warszawa 2009; Błachnio A., *Mediacja w postępowaniu przygotowawczym. Zagadnienia praktyczne*, „Prokurator” 2011/3–4; Bodnar A., *Wykonywanie orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Polsce. Wymiar instytucjonalny*, Warszawa 2018; Bogucki O., *Pojęcia prawdy a prawda w sądowym ustalaniu faktów*, PiP 2020/8; Bojańczyk A., *Czy zasada lojalności procesowej (informacji procesowej) ma zastosowanie w tych układach, w których oskarżony korzysta z pomocy obrońcy?*, „Palestra” 2012/7–8; Bojańczyk A., *Glosa do uchwały SN z 5.07.2002 r.*, SNO 22/02, PS 2003/7–8; Bojańczyk A., *W kwestii zawiazania się konstytucyjnej gwarancji prawa do obrony w czasie – uwagi na marginesie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 grudnia 2009 r.* [w:] *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Profesora Janusza Tylmana*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2011; Bondarczuk I., *Warunkowe umorzenie postępowania w świetle zasady domniemania niewinności*, Prok. i Pr. 2011/4; Brodzisz Z., *Ne bis in idem jako podstawa umorzenia postępowania*

karnym [w:] *Zasady prawa. Materiały konferencyjne*, red. Cz. Martysz, A. Matan, Z. Tobor, Bydgoszcz–Katowice 2007; **Zalewski W.**, *Charakter prawny tzw. umorzenia absorpcyjnego*, PS 1999/6; Zalewski W., *Mediacja w polskim prawie karnym – teoria i praktyka*, PS 2003/6; Zalewski W., *Sprawiedliwość naprawcza. Początek ewolucji polskiego prawa karnego?*, Gdańsk 2006; **Zarębski J.**, *Umorzenie absorpcyjne postępowania karnego – art. 11 k.p.k. Wyjątek od zasady legalizmu*, Poznań 2012; **Zbrojewska M.**, *Skarga na przewlekłość postępowania karnego*, „Palestra” 2004/11–12; **Zgryzek K.**, *Postępowanie w przedmiocie zastosowania środków zabezpieczających w polskim procesie karnym*, Katowice 1989; **Zgryzek K., Ludwiczek A., Netczuk R.**, *Przedawnienie w prawie karnym – wybrane aspekty karnoprosesowe* [w:] *Współzależność prawa karnego materialnego i procesowego w świetle kodyfikacji karnych z 1997 r. i propozycje ich zmian*, red. Z. Cwiąkalski, G. Artymiak, Warszawa 2009; **Zielińska E.**, *Kilka refleksji na temat mediacji w sprawach karnych o przemoc w rodzinie* [w:] *Księga dedykowana dr Ewie Weigend*, red. S. Waltoś, Kraków 2011; **Zoll A.**, *Odpowiedzialność karna za fałszywe oskarżenie w świetle zasady nemo tenetur w polskim prawie karnym* [w:] *Nauki penalne wobec szybkich przemian socjokulturowych. Księga jubileuszowa Profesora Mariana Filara*, t. 1, red. A. Adamski [i in.], Toruń 2012; **Zubik M.**, *Zakres przywileju nietykalności parlamentarnej* [w:] *Status posła*, cz. 1, *Wybór ekspertyz prawnych do art. 1–24 ustawy z 9 maja 1996 r. o wykonywaniu mandatu posła i senatora* (Dz.U. z 2003 r. Nr 221, poz. 2199, ze zm.), oprac. J. Mordwiłko [i in.], Warszawa 2007; **Zygmunt B.**, *Przestępstwa ściągane z oskarżenia prywatnego w postępowaniu w sprawach podlegających orzecznictwu sądów wojewodzkich*, WPP 2002/3; **Żbikowska M.**, *Ciężar dowodu w polskim procesie karnym*, Warszawa 2019; **Żbikowska M.**, *O projektowanych zmianach zasady lojalności procesowej*, Prok. i Pr. 2012/9; **Żbikowska M.**, *Obowiązek pouczenia o prawach i obowiązkach oraz konsekwencje jego niedopełnienia w kodeksie postępowania karnego*, Prok. i Pr. 2015/11; **Żółtek S.**, *Z zagadnień prawnej problematyki powagi rzeczy osądzonej przestępstwa ciągłego – rozważania tle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, SASN 2009/3; **Żylińska J.**, *Mediacja w sprawach karnych – kilka uwag na tle nowelizacji wprowadzonej ustawą z 27 września 2013 r. o zmianie ustawy kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw* [w:] *Rozwiązywanie sytuacji konfliktowych w wymiarze jednostkowym i społecznym*, red. M. Plucińska, Poznań 2014.

Art. 1. [Podsądność]

Postępowanie karne w sprawach należących do właściwości sądów toczy się według przepisów niniejszego kodeksu.

Spis treści

Podstawowe źródła prawa karnego procesowego	29
Uczestnicy postępowania karnego	32

Podstawowe źródła prawa karnego procesowego

1. W art. 1 ustawodawca statuuje jako podstawowe, ale nie jedyne źródło prawa karnego procesowego, Kodeks postępowania karnego. Nadrzędnym aktem prawa obowiązującego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej jest bowiem Konstytucja RP (art. 8 ust. 2), której przepisy mogą być w niektórych sytuacjach stosowane bezpośrednio. Zagadnienie bezpośredniego stosowania norm ustawy zasadniczej jest niezwykle złożone. Podstawowym problemem jest bowiem możliwość oparcia orzeczenia bezpośrednio na normach Konstytucji RP. Wydaje się zasadne, że w sytuacji kiedy źródłem normy prawnej są jedynie postanowienia Konstytucji RP, po stronie sądów istnieje uprawnienie do stosowania wprost postanowień ustawy zasadniczej. Mamy wówczas do czynienia z normami samowykonalnymi (por. P. Czarny, B. Naleziński, *Bezpośrednie...*, s. 134), z tym zastrzeżeniem, że dopuszczalne jest jedynie stosowanie tych norm, które wyznaczają zakaz ingerencji w sferę wolności innego podmiotu, lub norm, które wyznaczają nakaz świadczenia na rzecz innego podmiotu (por. S. Wronkowska, *W sprawie...*, s. 13; P. Tuleja, *Stosowanie...*). W odniesieniu do innych norm Konstytucji RP, a więc tych, w których norma prawna ma źródło zarówno w Konstytucji RP, jak

i w ustawach, przyjmuje się wyłączenie możliwości orzekania z pominięciem normy prawnej ustawowej i wprowadza zasadę pierwszeństwa skierowania pytania prawnego do Trybunału Konstytucyjnego przed samodzielnym wyeliminowaniem stosowania danej normy w konkretnej sprawie (P. Tuleja, *Stosowanie...*). Niewątpliwie za dopuszczalny i zasadny należy jednak uznać pogląd, że w przypadku stwierdzenia niezgodności z Konstytucją określonej normy prawnej, w sytuacji zaniechania zmiany jego treści przez ustawodawcę, sądy powszechne powinny odmówić zastosowania takiej normy (por. wyrok SN z 17.03.2016 r., V CSK 377/15, OSNC 2016/12, poz. 148). Szerzej o problematyce rozproszonej kontroli konstytucyjnej zob. P. Kardas, *Rozproszona kontrola...*, s. 8–52.

Czym innym natomiast jest obowiązek dokonania wykładni normy prawnej w procesie jej stosowania przy oparciu się na instytucjach zawartych w Konstytucji przed wystąpieniem z pytaniem prawnym o jej zgodność z Konstytucją RP. Trybunał Konstytucyjny zasadniczo, badając przesłankę funkcjonalną niezbędną do przyjęcia pytania prawnego do rozpoznania, podkreśla, że pytanie prawne jest niedopuszczalne wówczas, gdy wątpliwości sądu co do zgodności danego aktu normatywnego z Konstytucją mogą być usunięte w drodze wykładni albo gdy w danej sprawie można zastosować inne, niebudzące wątpliwości przepisy lub inny akt normatywny (postanowienie TK z 17.12.2012 r., P 16/12, OTK-A 2012/11, poz. 142 i powołane tam wcześniejsze orzecznictwo TK).

Konstytucja jako źródło prawa wprowadza do porządku prawnego wiele zasad, których konkretyzacja następuje (bądź nie) w przepisach Kodeksu postępowania karnego i innych ustaw. Są to m.in. zasady:

- 1) prawa do obrony (art. 42 ust. 2 Konstytucji RP);
- 2) domniemania niewinności (art. 42 ust. 3 Konstytucji RP);
- 3) prawa do sądu (art. 45 Konstytucji RP);
- 4) jawności procesu (art. 45 Konstytucji RP);
- 5) niezależności sądów i niezawisłości sędziów (art. 173 i 178 Konstytucji RP);
- 6) dwuinstancyjności postępowania (art. 176 ust. 1 Konstytucji RP).

2. Kodeks postępowania karnego i Konstytucja RP nie są jednak jedynymi źródłami prawa w zakresie postępowania karnego. Wiele bowiem aktów prawnych różnego stopnia uzupełnia ich postanowienia. W pierwszej kolejności są to ratyfikowane umowy międzynarodowe, mające w sytuacji kolizji pierwszeństwo przed ustawami zgodnie z art. 91 ust. 3 Konstytucji RP.

Niewątpliwie źródłami prawa karnego procesowego są tzw. ustawy ustrojowe, nie tylko regulujące organizację organów ochrony prawnej, lecz także wprowadzające do porządku prawnego normy o charakterze procesowym. Statuują one zatem np. organizację:

- 1) sądów (Prawo o ustroju sądów powszechnych; ustawa z 21.08.1997 r. – Prawo o ustroju sądów wojskowych, Dz.U. z 2022 r. poz. 2250; ustawa o Sądzie Najwyższym);
- 2) prokuratury (Prawo o prokuraturze);
- 3) adwokatury (Prawo o adwokaturze).

Należy wskazać, że również takiego typu regulacji poddane są poszczególne organy nieprokuratorskie prowadzące postępowanie przygotowawcze, jak Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralne Biuro Antykorupcyjne, Centralne Biuro Śledcze, czy też inne, które posiadają uprawnienia nadawane im przez Kodeks postępowania karnego w związku z określonymi instytucjami procesowymi (np. Policja, Żandarmeria Wojskowa).

Należy się zgodzić z twierdzeniem, że za źródła prawa muszą być uznawane również akty wykonawcze wydawane na podstawie Kodeksu postępowania karnego czy ustaw ustrojowych, o ile stosowny przepis daje legitymację do ich ustanowienia. W tym ujęciu źródłami prawa procesowego są regulaminy wewnętrznego urzędowania sądów (Regulamin urzędowania sądów powszechnych) czy prokuratury (Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury) – por. J. Grajewski [w:] Grajewski, Paprzycki, Steinborn, *Kodeks*, t. 1, 2015, komentarz do art. 1.

3. Zgodnie z art. 10 Konstytucji RP władzę sądowniczą stanowią sądy i trybunały. Odrębny rozdział ustawy zasadniczej (VIII) został poświęcony ustanowieniu podstawowych zasad funkcjonowania i orzekania przez sądy i trybunały. Ustrój, organizację i tryb działania sądów powszechnych określa Prawo o ustroju sądów powszechnych. Ustawa ta do sądów powszechnych zalicza, zgodnie z jej art. 1 § 1, sądy apelacyjne, sądy okręgowe i sądy rejonowe. Dodatkowo sądami, do których właściwości należy rozstrzyganie w sprawach karnych, są Sąd Najwyższy i sądy wojskowe.

Takie stwierdzenie w zestawieniu z brzmieniem art. 1 sugerowałoby, że w postępowaniach prowadzonych przed innymi organami komentowana ustawa nie znajdzie zastosowania. Jednakże przepisy szczególne mogą uprawniać inne pozasądowe organy do stosowania Kodeksu postępowania karnego zarówno wprost, jak i odpowiednio. Tak czyni ustawodawca w sytuacji orzekania przez Trybunał Stanu (art. 18 ust. 2 ustawy z 26.03.1982 r. o Trybunale Stanu, Dz.U. z 2022 r. poz. 762). Podobnie uczyniono w wielu innych ustawach dotyczących quasi-odpowiedzialności karnej, jak np. w postępowaniach dyscyplinarnych. Jest tak choćby w zakresie odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli akademickich – zgodnie z art. 305 ustawy z 20.07.2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2023 r. poz. 742 ze zm.) do postępowania dyscyplinarnego wobec nauczycieli akademickich w sprawach nieuregulowanych w ustawie stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego z wyłączeniem art. 82.

4. Przyjmując, że postępowanie karne jest prawnie uregulowaną działalnością uczestników procesu zmierzającą do realizacji prawa karnego materialnego, za zasadne trzeba uznać twierdzenie, że zmierzają one do ustalenia odpowiedzialności określonej osoby za określony czyn (M. Cieślak, *Polska...*, s. 9). Przekłada się to w sposób bezpośredni na konieczność jednoznacznego wypowiedzenia się w kwestii możliwości ustalenia popełnienia przez osobę czynu zabronionego, że uprawnienie takie ma tylko i wyłącznie sąd rozstrzygający sprawę w trybie przepisów Kodeksu postępowania karnego stosujący normy prawa karnego materialnego. Tym samym orzeczenie przez inny organ lub sąd na podstawie przepisów proceduralnych innych niż Kodeks postępowania karnego lub materialnych innych niż prawo karne materialne nie skutkuje możliwością uznania, że doszło do rozstrzygnięcia w przedmiocie odpowiedzialności karnej za czyn stanowiący przestępstwo. Tym samym nie ustala tej odpowiedzialności sąd cywilny badający kwestie zawinienia w postępowaniu w sprawie wypadków komunikacyjnych czy sąd rozstrzygający w przedmiocie wykroczenia, co skutkuje brakiem możliwości zaistnienia przesłanki *res iudicata* ujętej w art. 17 § 1 pkt 7 w sytuacji krzyżowania się zakresów tych postępowań (postanowienie SN z 2.02.2005 r., IV KK 399/04, OSNwSK 2005, poz. 290), z oczywistym zastrzeżeniem, że w sytuacji orzekania przez Trybunał Stanu oraz Komisję Odpowiedzialności Konstytucyjnej, gdy rozstrzygnięcie dotyczy odpowiedzialności za przestępstwo, orzeczenie ma moc równą orzeczeniu sądu w rozumieniu art. 1. W zakresie odpowiedzialności za przestępstwa ustalanej w toku postępowania przed Trybunałem Stanu należy wskazać następujące podmioty: po pierwsze – Prezydenta, który z mocy art. 145 ust. 1 Konstytucji RP i art. 2 ust. 1 ustawy o Trybunale Stanu może być pociągnięty do odpowiedzialności za przestępstwo jedynie

przed ten organ (D. Szumiło-Kulczycka, *Odpowiedzialność...*, s. 91 i n.), co oznacza wyłączenie go spod jurysdykcji sądów powszechnych; po drugie – członków Rady Ministrów. Odpowiednie stosowanie art. 156 ust. 1 Konstytucji RP i art. 2 ust. 4 ustawy o Trybunale Stanu nakazuje przyjęcie, że podmioty te są wyłączone z jurysdykcji tych sądów jedynie wówczas, gdy przestępstwo zostało popełnione w związku z zajmowanym stanowiskiem (J. Grajewski, *Warunki...*, s. 9). Jednocześnie Trybunał Konstytucyjny (wyrok TK z 21.02.2001 r., P 12/00, OTK 2001/3, poz. 47) wyraził zdanie, że art. 2 ust. 4 w zw. z art. 1 ust. 1 pkt 2 ustawy o Trybunale Stanu rozumiany jako dopuszczający odpowiedzialność członka Rady Ministrów przed sądem powszechnym za przestępstwo popełnione w związku z zajmowanym stanowiskiem, jeżeli Sejm nie podjął uchwały o pociągnięciu go do odpowiedzialności przed Trybunałem Stanu, jest zgodny z art. 156 ust. 1 Konstytucji RP. Powoduje to konieczność uznania, że dopuszczalne jest rozstrzyganie o odpowiedzialności wskazanych podmiotów za przestępstwo przed sądami powszechnymi również wtedy, gdy organ uprawniony do postawienia w stan oskarżenia przed Trybunałem Stanu nie podjął odpowiedniego działania.

5. Rozumienie postępowania karnego jako prawnie uregulowanej działalności jego uczestników powoduje konieczność wskazania, że stosowanie ustawy procesowej dotyczy nie tylko postępowania głównego, lecz także wszelkich kwestii rozstrzyganych w toku postępowania. Tym samym przepisy te są stosowane zarówno w modelowej odmianie postępowania, jak i do różnych jego odmian, począwszy od postępowań szczególnych (postępowanie uproszczone, nakazowe, prywatne, przyspieszone), incydentalnych (dotyczących orzekania kar porządkowych), uzupełniających (w przedmiocie ulaskawienia), aż do postępowań pomocniczych (w przedmiocie odtworzenia aktu) – Stefański, Zabłocki, *Kodeks*, t. 1, 2003, s. 187–188.

Uczestnicy postępowania karnego

6. Zgodnie z poglądem doktryny (Grzegorzcyk, Tylman, *Postępowanie*, 2009, s. 45) uczestnikami postępowania karnego są:
 - 1) organy procesowe,
 - 2) strony,
 - 3) przedstawiciele społeczni,
 - 4) podmiot zobowiązany do zwrotu korzyści,
 - 5) przedstawiciele procesowi,
 - 6) pomocnicy procesowi,
 - 7) osobowe źródła dowodowe.

Wydaje się, że osobną kategorię stanowią będą inni uczestnicy poszczególnych czynności procesowych, do których zaliczyć można w postępowaniu przygotowawczym np. osobę wskazaną przez pokrzywdzonego (art. 299a) czy oskarżonego, który nie ukończył 18. roku życia (art. 299b). Gdy analizuje się zapisy ustawy z 9.06.2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. z 2023 r. poz. 1426 ze zm.) w zakresie uprawnień asystenta rodziny, o którym mowa w art. 76a, wydaje się, że on również będzie musiał być zaliczony do tej „innej” grupy.

Art. 2. [Cele kodeksu]

- § 1. Przepisy niniejszego kodeksu mają na celu takie ukształtowanie postępowania karnego, aby:**
- 1) sprawca przestępstwa został wykryty i pociągnięty do odpowiedzialności karnej, a osoba niewinna nie poniosła tej odpowiedzialności;

KODEKS POSTĘPOWANIA KARNEGO

Komentarz

Tom II ▪ Art. 425–673

redakcja naukowa Dariusz Świecki

Barbara Augustyniak, Krzysztof Eichstaedt

Michał Kurowski, Dariusz Świecki

ZMIANY 2024

WYDANIE 7

Barbara Augustyniak – sędzia Sądu Apelacyjnego w Łodzi, przez wiele lat pełniła funkcję wizytatora do spraw obrotu prawnego z zagranicą w sprawach karnych, prowadziła wykłady w Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury w Krakowie, uczestniczyła w zagranicznych konferencjach i seminariach poświęconych współpracy międzynarodowej w sprawach karnych w obszarze państw członkowskich Unii Europejskiej.

Krzysztof Eichstaedt – doktor nauk prawnych, sędzia Sądu Apelacyjnego w Łodzi i jednocześnie Przewodniczący II Wydziału Karnego w tym sądzie, wykładowca Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury w Krakowie, w latach 2017–2021 członek Komisji Ekspertów do spraw Ochrony Zdrowia Psychicznego przy Rzeczniku Praw Obywatelskich, w 2014 r. delegowany do orzekania w Sądzie Najwyższym, członek Rady Naukowej „Psychiatrii po Dyplomie”; recenzent „Przeglądu Sądowego”; współorganizator Międzynarodowych Kongresów Psychiatrii Sądowej w Łodzi; autor oraz współautor ponad 70 publikacji naukowych, z zakresu prawa karnego procesowego, materialnego i skarbowego, a także z pogranicza prawa i psychiatrii, w tym m.in. współautor *Psychiatrii sądowej* oraz publikacji *Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego. Komentarz*, a nadto *Metodyki pracy biegłego psychiatry, psychologa oraz seksuologa w sprawach karnych, nieletnich oraz wykroczeń*, autor monografii *Czynności sądu w postępowaniu przygotowawczym w polskim prawie karnym*, a także *Postępowania szczególne w polskim procesie karnym*.

Michał Kurowski – profesor Uniwersytetu Łódzkiego, doktor habilitowany nauk prawnych na Wydziale Prawa i Administracji UŁ; prokurator Prokuratury Regionalnej w Łodzi delegowany do Prokuratury Krajowej; autor trzech monografii, około pięćdziesięciu artykułów problemowych i glos, współautor wielu publikacji, m.in.: *Meritum. Postępowanie karne* (2023); *Polskie postępowanie karne* (2022) i *System Prawa Karnego Procesowego. Tom IX. Środki przymusu* (2021).

Dariusz Świecki – profesor Uniwersytetu Łódzkiego, doktor habilitowany nauk prawnych na Wydziale Prawa i Administracji UŁ; sędzia Sądu Najwyższego, przewodniczący Wydziału I Zagadnień Prawnych Izby Karnej SN. Przez wiele lat orzekał w sądach powszechnych w pierwszej i drugiej instancji. Autor książek, artykułów i glos z zakresu procedury karnej i wykroczeniowej oraz prawa karnego skarbowego, m.in.: *Konstrukcja apelacji jako środka odwoławczego w procesie karnym*; *Postępowanie odwoławcze w sprawach karnych. Komentarz. Orzecznictwo*; *Metodyka pracy sędziego w sprawach o wykroczenia*; *Czynności procesowe obrońcy i pełnomocnika w sprawach karnych*; współautor komentarzy do Kodeksu postępowania karnego.

KODEKS POSTĘPOWANIA KARNEGO

Komentarz

Tom II ▪ Art. 425–673

redakcja naukowa Dariusz Świecki

Barbara Augustyniak, Krzysztof Eichstaedt
Michał Kurowski, Dariusz Świecki

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

WYDANIE

7

Stan prawny na 14 marca 2024 r.

Wydawca
Klaudia Szawłowska

Redaktor prowadzący
Katarzyna Gierłowska

Opracowanie redakcyjne
JustLuk

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Poszczególne działy komentarza opracowali:

Barbara Augustyniak: dział XIII

Krzysztof Eichstaedt: dział III; dział V rozdz. 25, 26; dział VI; dział VII rozdz. 38;
dział VIII rozdz. 40, 41, 44, 47; dział X; dział XIV; dział XV

Michał Kurowski: dział I; dział IV; dział V rozdz. 19–24; dział VII rozdz. 33–37, 39

Dariusz Świecki: dział II; dział VIII rozdz. 42, 43, 45, 46; dział IX; dział XI; dział XII

Propozycja cytowania: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. D. Świecki

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2024

ISBN 978-83-8358-358-7
7. wydanie

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. +48 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

DZIAŁ IX

Postępowanie odwoławcze

ROZDZIAŁ 48

Przepisy ogólne

Literatura: **Bielski M.**, *Zasady konstruowania zarzutów apelacyjnych opartych na względnych przyczynach odwoławczych* [w:] *Fiat iustitia perezat mundus. Księga jubileuszowa poświęcona sędziemu Sądu Najwyższego Stanisławowi Zabłockiemu z okazji 40-lecia pracy zawodowej*, red. P. Hofmański, Warszawa 2014; **Bieńkowska B.**, *Dyspozycyjność stron w procesie karnym na tle zasady kontradyktoryjności*, PS 1994/6; **Błoński M.**, *Uchylenie orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania jako wyjątkowy rodzaj rozstrzygnięcia sądu odwoławczego* [w:] *Artes serviunt vitae sapientia imperat. Proces karny sensu largo. Rzeczywistość i wyzwania. Księga jubileuszowa Profesora Tomasza Grzegorzczyka z okazji 70. urodzin*, red. nauk. R. Olszewski, D. Świecki, J. Kasiński, P. Misztal, K. Rydz-Sybilak, A. Małolepszy, Warszawa–Łódź 2019; **Bogucki O.**, **Zieliński M.**, *Zasada bezstronności – art. 4 k.p.k. a podstawy środka odwoławczego*, „Palestra” 2009/11–12; **Bojańczyk A.**, **Górski A.**, „Orzekanie w granicach kontroli odwoławczej” w kwestii prawidłowej wykładni przepisu art. 433 § 1 k.p.k., BSP 2018/23(1); **Bratoszewski J.**, *Procesowe funkcje i kryteria pojęć: „orzekania na korzyść lub na niekorzyść oskarżonego” w orzecznictwie Sądu Najwyższego* [w:] *Węzłowe zagadnienia procedury karnej. Księga ku czci profesora Andrzeja Murzynowskiego*, red. P. Kruszyński, Warszawa 1997; **Brylak J.**, *Instytucja gravamen w postępowaniu karnym*, Warszawa 2013; **Cora S.**, *Zwrot sprawy do uzupełnienia postępowania przygotowawczego a art. 397 k.p.k.*, PiP 2005/10; **Czeszejko-Sochacki Z.**, *Prawo do sądu w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (ogólna charakterystyka)*, PiP 1997/11–12; **Daszkiewicz W.**, *Konstytucyjne prawo do sądu a nowy Kodeks postępowania karnego (zagadnienia wybrane)* [w:] *Nowy Kodeks postępowania karnego. Zagadnienia węzłowe*, red. E. Skrętowicz, Kraków 1998; **Daszkiewicz W.**, *Zobowiązanie do zwrotu korzyści majątkowej uzyskanej wskutek przestępstwa popełnionego przez inną osobę* [w:] *Nowa kodyfikacja karna. Krótkie komentarze*, z. 16, Warszawa 1998; **Dąbkiewicz K.**, *Glosa do postanowienia SA we Wrocławiu z 1.06.2011 r.*, II AKz 214/11, OSP 2012/11, poz. 110; **Doda Z.**, *Konstrukcja granic środka odwoławczego w polskim prawie karnym procesowym*, KSP 1975/8; **Doda Z.**, *Zażalenie w procesie karnym*, Warszawa 1985; **Doda Z.**, **Gaberle A.**, *Kontrola odwoławcza w procesie karnym. Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Komentarz*, t. 2, Warszawa 1997; **Doda Z.**, **Grajewski J.**, *Węzłowe problemy postępowania karnego w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego za lata 1991–1994*, cz. 2, PS 1996/6; **Drajewicz D.**, *Reguły ne peius – uwagi de lege ferenda i de lege lata*, PS 2017/4; **Dudka K.**, **Paluszki H.**, *Postępowanie karne*, Warszawa 2016; **Duży J.**, *Pośredni zakaz reformationis in peius a podstawowy cel procesu*, PiP 2016/5; **Ferenc A.**, *Rewizja strony w postępowaniu karnym*, Warszawa 1987; **Fingas M.**, *Orzekanie reformatoryjne w instancji odwoławczej w polskim procesie karnym*, Warszawa 2016; **Fingas M.**, *W sprawie przekraczania granic podmiotowych środka odwoławczego w procesie karnym*, cz. 2, „Palestra” 2010/9–10; **Fingas M.**, *Zakres rozpoznania sprawy przez sąd odwoławczy w przypadku zaskarżenia przez tzw. stronę prywatną orzeczenia wydanego w trybie konsensualnym* [w:] *Verba volant scripta manent. Proces karny, prawo karne skarbowe i prawo wykroczeń po zmianach z lat 2015–2016. Księga pamiątkowa poświęcona Profesor Monice Zbrojewskiej*, red. T. Grzegorzczyk,

Spis treści

Uwagi ogólne	26
Podmioty uprawnione do wniesienia środka odwoławczego	26
Zrzeczenie się prawa do wniesienia środka odwoławczego	29
Zakres zaskarżenia orzeczenia	29
Zaskarżenie braku rozstrzygnięcia	30
Zaskarżenie samego uzasadnienia orzeczenia	32
<i>Gravamen</i>	32
Wniesienie środka odwoławczego na korzyść oskarżonego przez oskarżyciela publicznego	35
Wskazanie kierunku środka odwoławczego	35

Uwagi ogólne

1. Komentowany przepis w § 1 odnosi się zarówno do apelacji, jak i do zażalenia. Apelacja przysługuje od wyroku sądu pierwszej instancji (art. 444), zaś zażalenie – na postanowienia oraz zarządzenia (art. 459 § 1 i 2 i art. 466 § 1). Apelację można wnieść od każdego wyroku wydanego w pierwszej instancji, z tym że wobec wyroku nakazowego najpierw przysługuje sprzeciw. Zażalenie przysługuje tylko na określone rodzaje postanowień i zarządzeń.
2. Unormowanie § 1, ograniczające dopuszczalność wniesienia środka odwoławczego jedynie od orzeczenia wydanego w pierwszej instancji, stanowi realizację kodeksowej reguły, że postępowanie karne jest dwuinstancyjne (art. 426 § 1). Reguła ta podlega ograniczeniom, gdy ustawa tak stanowi. Dotyczy to zażeń (art. 459 § 1 i 2).

Podmioty uprawnione do wniesienia środka odwoławczego

3. W § 1 wskazano podmioty uprawnione do wniesienia środka odwoławczego. Należą do nich strony oraz inne osoby wskazane w przepisach ustawy, np. pokrzywdzony, któremu przysługuje apelacja od wyroku warunkowo umarzającego postępowanie wydanego na posiedzeniu (art. 444 § 1), podmioty, o których mowa w art. 91a i 91b, oraz osoby, których postanowienie (zarządzenie) bezpośrednio dotyczy (art. 459 § 3). Stronami postępowania są ci jego uczestnicy, którzy działają w procesie we własnym imieniu, mając interes prawny w określonym rozstrzygnięciu o przedmiocie procesu (por. Grzegorzcyk, Tylman, *Postępowanie*, 2014, s. 272). W postępowaniu sądowym stronami są: oskarżyciel publiczny, oskarżyciel posiłkowy (uboczny i subsydiarny), oskarżyciel prywatny i oskarżony. Wobec ścisłego określenia uprawnień procesowych do wniesienia środka odwoławczego nietrafny jest pogląd wyrażony w orzecznictwie Sądu Najwyższego, że w sprawach o przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego po wniesieniu aktu oskarżenia, a przed rozpoczęciem przewodu sądowego w pierwszej instancji pokrzywdzony, który nie działa w charakterze oskarżyciela posiłkowego, zachowuje uprawnienia strony, a w szczególności może złożyć zażalenie na postanowienie sądu zamykające drogę do wydania wyroku (por. postanowienie SN z 29.04.1993 r., WZ 87/93, OSNKW 1993/11–12, poz. 75, z krytycznymi głosami R. Kmiecika, WPP 1994/2, s. 98, i S. Zimocha, OSP 1995/1, poz. 146, s. 25). W postępowaniu przygotowawczym stronami są podejrzani i pokrzywdzony (art. 299 § 1).
4. W doktrynie wskazuje się, że każda strona musi mieć: zdolność procesową, czyli możliwość stania się stroną w procesie, zdolność do działań procesowych, czyli możliwość podejmowania czynności

procesowych osobiście lub przez pełnomocnika, oraz legitymację procesową, czyli uprawnienie do występowania w roli określonej strony w konkretnym procesie (por. R. Kmiecik, E. Skrętowicz, *Proces...*, 1996, s. 137–138).

5. Prawo do wniesienia środka odwoławczego przysługuje prokuratorowi jako oskarżycielowi publicznemu w sprawach o przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego (art. 45 § 1), a także w sprawach z oskarżenia prywatnego, gdy prokurator korzysta z uprawnień określonych w art. 60 § 1. W doktrynie krytykowany jest pogląd Sądu Najwyższego, że przyłączenie się prokuratora do oskarżenia w sprawach prywatnoskargowych w trybie art. 50 k.p.k. 1969 (obecnie art. 60 k.p.k.) nie uprawnia go do wniesienia rewizji (obecnie apelacji) domagającej się uniewinnienia oskarżonego (por. uchwała SN (7) z 26.06.1970 r., VI KZP 18/69, OSNKW 1970/9, poz. 99, oraz krytyczna glosa S. Waltosia, PiP 1971/7, s. 191–194, a także Z. Doda, A. Gaberle, *Kontrola odwoławcza...*, t. 2, s. 59–61).
6. Prawo do wniesienia środka odwoławczego przysługuje również nieprokuratorom oskarżycielom publicznym z mocy odrębnych ustaw. Chodzi tu o Straż Leśną Lasów Państwowych i podmioty mające uprawnienia strażników leśnych, gdy przedmiotem czynu jest drewno z lasu stanowiącego własność Skarbu Państwa (por. art. 47 ust. 2 pkt 7 i art. 48 ustawy z 28.09.1991 r. o lasach, Dz.U. z 2023 r. poz. 1356 ze zm.; zob. także postanowienie SN z 21.05.1999 r., V KKN 85/99, OSNKW 1999/9–10, poz. 64), a także o Straż Łowiecką, gdy przedmiotem czynu jest zwierzyna (por. art. 39 ust. 2 pkt 7 ustawy z 13.10.1995 r. – Prawo łowieckie, Dz.U. z 2023 r. poz. 1082). Do nieprokuratorów oskarżycieli publicznych należą również organy wskazane w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 22.09.2015 r. w sprawie określenia organów uprawnionych obok Policji do prowadzenia dochodzeń oraz organów uprawnionych do wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem pierwszej instancji w sprawach, w których prowadzono dochodzenie, jak również zakresu spraw zleconych tym organom (Dz.U. z 2018 r. poz. 522). Organy te nie są jednak uprawnione do zaskarżania wyroków sądów pierwszej instancji (por. uchwała SN z 5.11.1970 r., VI KZP 44/70, OSNKW 1970/12, poz. 166, z krytyczną glosą J. Smoleńskiego, PiP 1972/6, s. 165–168).
7. Status strony może uzyskać pokrzywdzony (art. 49 § 1) jako oskarżyciel posiłkowy uboczny i subsidiary (art. 53) oraz oskarżyciel prywatny (art. 59 § 1). W uchwale z 15.09.1999 r., I KZP 26/99, OSNKW 1999/11–12, poz. 69, Sąd Najwyższy opowiedział się za materialną definicją pokrzywdzonego, stwierdzając, że krąg pokrzywdzonych w rozumieniu art. 49 § 1 jest ograniczony zespołem znamion czynu będącego przedmiotem postępowania oraz czynów współlukaranych. Przyjęcie tego poglądu oznacza, że w wypadku przestępstw, w których przedmiotem ochrony jest dobro prawne o charakterze ogólnym, tak jak np. przy przestępstwach przeciwko wymiarowi sprawiedliwości (rozdział XXX Kodeksu karnego) czy przy przestępstwach przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego (rozdział XXIX Kodeksu karnego), warunkiem uzyskania statusu pokrzywdzonego jest jednocześnie wyczerpanie czynem sprawcy znamion określonych w innym przepisie, w którym chronione jest bezpośrednio indywidualne dobro prawne (por. uchwała SN z 21.10.2003 r., I KZP 29/03, OSNKW 2003/11–12, poz. 94, oraz postanowienie SN z 1.04.2005 r., IV KK 42/05, OSNKW 2005/7–8, poz. 66). W wypadku gdy przedmiotem ochrony jest dobro prawne o charakterze ogólnym, przykładowo w postaci dobra wymiaru sprawiedliwości (np. art. 233 § 1 k.k.) czy działalności instytucji państwowych (np. przestępstwo łapownictwa – art. 228 i n. k.k.), osoba mająca poczucie pokrzywdzenia takim czynem nie jest pokrzywdzoną we wskazanym znaczeniu. Gdyby jednak w postępowaniu sądowym taka osoba występowała w charakterze oskarżyciela posiłkowego, to wniesiony przez nią środek odwoławczy nie powinien

zostać przyjęty. Warunek wszczęcia i prowadzenia postępowania sądowego wyłącznie na żądanie uprawnionego oskarżyciela (art. 14 § 1 k.p.k.) dotyczy nie tylko postępowania przed sądem pierwszej instancji, lecz także każdego kolejnego, nowego etapu postępowania, tj. toczącego się na skutek złożenia środka odwoławczego. Nie jest zatem dopuszczalne złożenie tego środka przez podmiot, który nie ma przymiotu uprawnionego oskarżyciela. Przymiot pokrzywdzenia oskarżyciela posiłkowego, w odniesieniu do czynu w kształcie opisanym w akcie oskarżenia, powinien być bowiem weryfikowany w toku całego postępowania sądowego (por. uzasadnienie postanowienia SN z 5.05.2006 r., V KK 385/05, OSNKW 2006/7–8, poz. 73).

8. Gdy pokrzywdzony jest małoletni lub ubezwłasnowolniony całkowicie lub częściowo, jego prawa wykonują przedstawiciel ustawowy albo osoba, pod której stałą pieczęć pokrzywdzony pozostaje (art. 51 § 2 k.p.k.). Jednak w sytuacji gdy jeden z rodziców jest oskarżony o przestępstwo popełnione na szkodę małoletniego, to drugi z rodziców jako przedstawiciel ustawowy nie może wykonywać jego praw, w tym do bycia stroną postępowania sądowego, i w jego imieniu składać oświadczeń procesowych czy występować przed sądem (art. 98 § 2 pkt 2 k.r.o.). Wówczas na podstawie zawiadomienia sądu lub prokuratora (art. 572 § 2 k.p.c.) sąd opiekuńczy w trybie art. 99 k.r.o. powinien ustanowić reprezentanta dziecka do wykonywania jego praw w postępowaniu sądowym. Nie dotyczy to jednak spraw o niepłacenie alimentów (art. 209 k.k.), zgodnie bowiem z art. 98 § 2 pkt 2 *in fine* k.r.o. rodzic może reprezentować dziecko przeciwko drugiemu z rodziców (por. uchwała SN z 30.09.2010 r., I KZP 10/10, OSNKW 2010/10, poz. 84). W wypadku gdy pokrzywdzonym jest osoba nieporadna, w szczególności ze względu na wiek lub stan zdrowia, jego prawa może wykonywać osoba, pod której pieczęć on pozostaje (art. 51 § 3 k.p.k.). W wypadku śmierci pokrzywdzonego z uprawnienia do wniesienia apelacji mogą skorzystać osoby dlań najbliższe, a w razie ich braku lub nieujawnienia – prokurator, działając z urzędu (art. 52 § 1 k.p.k.). Osoby najbliższe do realizacji tego uprawnienia muszą uzyskać status oskarżyciela posiłkowego. Stają się wówczas tzw. stroną zastępczą. Prawo do wniesienia środków odwoławczych przysługuje także osobom najbliższym w razie śmierci oskarżyciela posiłkowego (art. 58 § 1 k.p.k.) lub oskarżyciela prywatnego (art. 61 § 1 k.p.k.). Następuje wówczas podmiana osobowa danej strony, a strona nowa dysponuje takimi uprawnieniami, jakie posiadałaby w dalszym postępowaniu zmarły.
9. Stroną postępowania sądowego jest oskarżony (art. 71 § 2). Jeżeli jest on nieletni lub ubezwłasnowolniony, środek odwoławczy na jego korzyść może wnieść jego przedstawiciel ustawowy lub osoba, pod której pieczęć on pozostaje (art. 76).
10. Nie jest stroną przedstawiciel społeczny, którego zakres uprawnień określa art. 91. Nie ma on więc prawa do wnoszenia środków odwoławczych.
11. Środek odwoławczy mogą wnieść również przedstawiciele procesowi podmiotów posiadających takie prawo. Przedstawicielem procesowym oskarżonego może być obrońca (art. 83 § 1), zaś pozostałych podmiotów – pełnomocnik (art. 87 § 1). Także osoba niebędąca stroną może ustanowić pełnomocnika (art. 87 § 2). Przykładowo taką osobą w postępowaniu apelacyjnym będzie pokrzywdzony w warunkach wskazanych w art. 444 § 1. Jednak osoba niebędąca stroną może ustanowić pełnomocnika, jeżeli wymagają tego jej interesy w toczącym się postępowaniu (art. 87 § 2). Ocena tej przesłanki należy do sądu.
12. Obrońca w procesie działa obok oskarżonego jako jego przedstawiciel procesowy. Udział obrońcy nie wyłącza osobistego udziału oskarżonego (art. 86 § 2), w tym prawa do wniesienia środka

odwoławczego. Dlatego apelacja wniesiona przez oskarżonego od wyroku sądu okręgowego, pomimo przymusu adwokacko-radcowskiego, nie jest wniesiona przez osobę nieuprawnioną. Dotknięta jest natomiast brakiem formalnym, do którego usunięcia oskarżony powinien zostać wezwany (por. uchwała SN z 20.11.1991 r., I KZP 19/91, OSNKW 1992/3–4, poz. 21, z aprobowaną glosą Z. Dody i J. Grajewskiego, PS 1996/6, s. 34).

Zrzeczenie się prawa do wniesienia środka odwoławczego

13. W polskiej procedurze karnej nie została przewidziana możliwość zrzeczenia się prawa do wniesienia środka odwoławczego przez oświadczenie, że strona nie zamierza zaskarżyć orzeczenia. W wypadku złożenia takiego oświadczenia jest ono prawnie bezskuteczne i nie stoi na przeszkodzie wniesieniu środka odwoławczego w ustawowym terminie. Natomiast w przypadku apelacji od wyroku wydanego w trybie konsensualnym przepisy przewidują ograniczenia w postaci zakazu stawiania niektórych zarzutów odwoławczych (art. 447 § 5). Ponadto ograniczenie stawiania zarzutów odwoławczych wprowadziła nowelizacja z 2019 r. w art. 378a § 4 i art. 427 § 3a, a także wyłączyła zaskarżenie wyroku w drodze apelacji w wypadkach wskazanych w art. 447 § 6.

Zakres zaskarżenia orzeczenia

14. W § 2 komentowanego przepisu wskazany został zakres zaskarżenia orzeczenia. Dotyczy on także zarządzeń (art. 466 § 1). Orzeczenie lub zarządzenie można zaskarżyć w całości lub w części. Dopuszczalne jest zaskarżenie tzw. podmiotowych i przedmiotowych części orzeczenia, których wyodrębnienie następuje na zasadzie podziału wertykalnego: w sprawach złożonych przedmiotowo – co do niektórych czynów, a w sprawach złożonych podmiotowo – co do niektórych oskarżonych. Dopuszczalne jest także zaskarżenie części orzeczenia wyodrębnionych na zasadzie podziału horyzontalnego, np. kwestionowanie tylko okresu przedłużenia tymczasowego aresztowania, a nie podstaw jego dalszego stosowania, czy tylko rozstrzygnięcia co do kary bez kwestionowania rozstrzygnięcia w przedmiocie winy (zob. szerzej P. Hofmański, *Horyzontalna prawomocność...*, s. 3 i n.; S. Steinborn, *Prawomocność części orzeczenia...*).
15. W środku odwoławczym należy zawsze określić zakres zaskarżenia, czyli wskazać składniki orzeczenia (zarządzenia), przeciwko którym jest skierowany środek odwoławczy, albo brak określonych składników orzeczenia (rozstrzygnięcia), który jest podstawą wniesienia środka odwoławczego. Wymaga tego art. 427 § 1 *in principio*. W wypadku zaskarżenia wyroku określenie „w całości” należy odczytać w powiązaniu z art. 447 § 1. Oznacza to, że wyrok zaskarżony co do winy zostaje zaskarżony w całości. Natomiast zaskarżenie „w całości” postanowienia lub zarządzenia należy odnieść do sytuacji, w której kwestionowane są wszystkie rozstrzygnięcia w nich zawarte. Pojęcie zaskarżenia „w części”, gdy chodzi o wyrok, należy odczytać z uwzględnieniem art. 447 § 1–3. Oznacza to, że gdy skarżący nie kwestionuje winy, a tylko inne rozstrzygnięcia, to zawsze zaskarża wyrok w części. Zaskarżenie w części dotyczy więc wyroków skazujących albo warunkowo umarzających postępowanie, gdyż w tych orzeczeniach oprócz rozstrzygnięcia co do winy są jeszcze inne, stanowiące konsekwencję przypisania sprawstwa i winy. W wyroku warunkowo umarzającym postępowanie będą to rozstrzygnięcia związane z warunkami warunkowego umorzenia. Jeśli kwestionowane będą tylko te warunki, np. okres próby lub orzeczenie o środku karnym, wyrok zostanie zaskarżony tylko w tej części.

Wyrok uniewinniający natomiast zawiera tylko jedno rozstrzygnięcie co do przedmiotu procesu, a więc zawsze będzie zaskarżony w całości. Z kolei wyrok umarzający postępowanie może także

zawierać rozstrzygnięcia o zastosowaniu środków zabezpieczających. Wówczas wyrok, który kwestionuje powody umorzenia, zostaje zaskarżony w całości, zaś w wypadku zaskarżenia tylko rozstrzygnięcia o środku zabezpieczającym wyrok zostanie zaskarżony w części. W jakiej części wyrok skazujący może zostać zaskarżony, wskazuje ustawodawca w art. 447 § 2 i 3. Z art. 447 § 2 wynika, że zaskarżenie może dotyczyć kary, z tym że wówczas apelacja zwrócona jest także przeciwko środkom karnym, jeżeli orzeczono je w wyroku. Natomiast z art. 447 § 3 wynika, że zaskarżenie w części może dotyczyć także tylko środka karnego, środka kompensacyjnego albo przepadku, co powoduje, że nie zostają zaskarżone wina i kara. Tym samym w niezaskarżonej części wyrok staje się prawomocny. Zaskarżenie wyroku tylko co do kary powoduje, że wyrok jest prawomocny co do winy. Natomiast zaskarżenie co do środka karnego, środka kompensacyjnego albo przepadku powoduje prawomocność wyroku co do winy i kary. Można także zaskarżyć wyrok tylko co do innych rozstrzygnięć niezwiązanych z karą oraz środkami karnymi, np. co do środków kompensacyjnych, dowodu rzeczowego, zaliczenia tymczasowego aresztowania na poczet kary, kosztów procesu. Wówczas tylko co do tego rozstrzygnięcia wyrok będzie zaskarżony, a co do pozostałych rozstrzygnięć stanie się prawomocny.

Dopuszczalność samodzielnego zaskarżenia rozstrzygnięć wymienionych w art. 447 § 2 i 3 oznacza, że zaskarżenie orzeczenia w części w rozumieniu art. 425 § 2 zdanie pierwsze może obejmować więcej niż jeden zakres zaskarżenia co do jednego czynu, a więc zaskarżenie nastąpi w więcej niż jednej części. Ma to miejsce wówczas, gdy są to rozstrzygnięcia, na które nie rozciągają się domniemania z art. 447 § 2 i 3. Powoduje to, że np. zaskarżenie rozstrzygnięcia co do kary (art. 447 § 2) nie obejmuje swym zakresem rozstrzygnięcia co do środka kompensacyjnego (art. 447 § 3). Dlatego też zaskarżenie dwóch lub więcej samodzielnymi rozstrzygnięć co do jednego czynu wymaga wskazania odpowiadających im zakresów zaskarżenia, np. co do kary (pierwszy zakres zaskarżenia) i co do środka kompensacyjnego (drugi zakres zaskarżenia).

Zaskarżenie braku rozstrzygnięcia

16. Nowelizacja z 2016 r. uzupełniła treść art. 425 § 2 poprzez dodanie w zdaniu drugim podstawy normatywnej zaskarżenia braku określonego rozstrzygnięcia. W ten sposób usunięto niedoskonałość nowelizacji z 2013 r., w wyniku której w zdaniu drugim art. 447 § 3 dodano możliwość zaskarżenia braku rozstrzygnięcia w przedmiocie środka karnego. Było to jednak tylko punktowe rozwiązanie tego problemu. Dlatego też budziło ono wątpliwości co do możliwości zaskarżenia braku innych rozstrzygnięć niż środki karne, np. w przedmiocie środka kompensacyjnego. Wywoływało to też niejednorodność orzecznictwa (por. uchwała SN z 28.10.2015 r., I KZP 21/14, OSNKW 2016/1, poz. 1).
17. W art. 425 § 2 całościowo została uregulowana kwestia zaskarżenia braku rozstrzygnięcia. W ten sposób ustawodawca usankcjonował jako przedmiot zaskarżenia tzw. rozstrzygnięcia negatywne, którym nie nadaje się bezpośredniego wyrazu w treści orzeczenia. Przesądził tym samym o dopuszczalności objęcia zakresem zaskarżenia nieistniejącej części orzeczenia. Wobec tego stracił na aktualności wyrażony przez Sąd Najwyższy pogląd, że nie można zaskarżyć samego braku rozstrzygnięcia, gdyż brak ten nie jest sam w sobie „częścią” orzeczenia, której w tym zakresie nie ma. Skarżący bowiem powinien w środku odwoławczym wskazać zakres zaskarżenia odnoszący się do istniejącej części orzeczenia, związanej z brakującym rozstrzygnięciem, natomiast zarzut odwoławczy skierować do braku wydania wymaganego przez prawo rozstrzygnięcia (por. uchwała SN (7) z 25.03.2010 r., I KZP 36/09, OSNKW 2010/5, poz. 40).

Kolejne wydanie komentarza autorstwa wybitnych prawników praktyków zostało napisane z myślą o wszystkich, którzy poszukują merytorycznych wskazówek przy rozwiązywaniu konkretnych problemów prawnych. W publikacji główny nacisk położono na zagadnienia sporne przy stosowaniu przepisów Kodeksu postępowania karnego – celem autorów było, by komentarz nie kończył się tam, gdzie zaczynają się problemy.

W siódmym wydaniu książki wyjaśniono przepisy nowe lub zmienione w wyniku nowelizacji przeprowadzonych w latach 2022–2023, przedstawiając ich interpretację także pod kątem projektowanej funkcjonalności. Wprowadzone zmiany dotyczą m.in.:

- subsydiarnego aktu oskarżenia;
- przesłuchiwanie świadków przy użyciu urządzeń zdalnych na etapie postępowania przygotowawczego;
- możliwości prowadzenia postępowania w sprawie o groźbę karalną bez wniosku pokrzywdzonego;
- poręczenia majątkowego;
- wyłączenia jawności rozprawy;
- upadku zabezpieczenia majątkowego;
- kontynuacji rozprawy pomimo zmiany składu sądu;
- nowych instytucji narady wstępnej i wyroku częściowego.

Autorzy wykorzystali dotychczasowy dorobek piśmiennictwa prawniczego, w tym wypowiedzi odnoszące się do nowych i starych przepisów, omówili poglądy doktryny, a także stanowisko jej przedstawicieli w kwestiach spornych. Zebrali również dorobek judykatury, szczególnie pod względem jego aktualności. Powołali orzeczenia najistotniejsze, zwłaszcza o charakterze precedensowym, gdy przedstawiony pogląd ma znaczenie dla praktyki.

Publikacja jest przeznaczona przede wszystkim dla praktyków prawa: sędziów, prokuratorów, adwokatów i radców prawnych. Stanowi też niezbędne źródło wiedzy dla aplikantów zawodów prawniczych.

Redaktor naukowy książki **Dariusz Świecki** jest profesorem Uniwersytetu Łódzkiego, sędzią Sądu Najwyższego, autorem licznych publikacji naukowych, przez wiele lat orzekał w sądach powszechnych. Pozostali autorzy to sędziowie sądów powszechnych i prokurator, związani z Wydziałem Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego.

9788383583587 W07P01

ISBN 978-83-8358-358-7

9 788383 583587

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: +48 801 044 545

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL